

Яценко Ю.В.

Особливості навчання іноземної мови професійного спрямування майбутніх менеджерів туризму

Яценко Юлія Вячеславівна, викладач кафедри іноземних мов
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Анотація. У статті схарактеризовані особливості навчання іноземної мови професійного спрямування майбутніх менеджерів туризму, які полягають в обґрунтуванні цілей, відборі змістового наповнення дисципліни тощо. У статті також подані деякі підходи дослідників до визначення поняття "англійська мова для спеціальних цілей", визначені притаманні йому ознаки і властивості, розглянуто основні відмінності у викладанні загальної англійської мови і курсу іноземної мови професійного спрямування.

Ключові слова: іноземна мова професійного спрямування, англійська мова для спеціальних цілей, інішомовна комунікативна компетентність, цілі навчання іноземної мови, презентація, майбутні менеджери туризму

Вступ. Одним із найголовніших завдань вищої професійної освіти є фундаментальна підготовка кваліфікованого конкурентоспроможного фахівця, здатного ефективно виконувати свої професійні обов'язки і завдяки цьому успішно конкурувати на сучасному ринку праці. Зв'язки нашої країни з іншими країнами світу, процеси глобалізації та інтеграція України у світовий та європейський діловий простір сприяють розвитку сфери туризму та індустрії гостинності. Створення туристського продукту, його популяризація, просування і реалізація на ринку послуг є суттєвою підставою для подальшого збільшення потреби у професійно підготовлених менеджерах туризму та інших фахівцях індустрії гостинності, професіоналізм яких залежить від рівня та якості сформованості інішомовної комунікативної компетентності, що передбачає володіння іноземною мовою професійного спрямування майбутніми фахівцями.

Короткий огляд літератури за темою. Аналіз наукових джерел та публікацій свідчить, що дослідження питання навчання іноземної мови професійного спрямування для різних сфер професійної діяльності висвітлено у працях таких вітчизняних науковців: А. Ковальової, Н. Микитенко, Н. Муқан, О. Пономарьової та ін. Проблема навчання іноземної мови для спеціальних цілей вивчалася такими вітчизняними дослідниками: І. Голуб, Л. Гурєвою, Л. Дудіковою, І. Куліш, А. Мунтян, І. Шпак та ін. Долучилися до розв'язання вищезначеної проблеми і російські вчені (К. Іноземцева, А. Крупченко, Т. Петрашова, О. Поляков, Т. Хомутова та ін.). Деякі науковці у своїх працях вживають поряд з терміном "англійська мова для спеціальних цілей (АСЦ)" поняття "фахова мова" (С. Вискушенко, Т. Кияк, Л. Хоффман та ін.), "субмова" (Л. Жук, Н. Орлова та ін.), "професійно орієнтована іноземна мова" (А. Крупченко та ін.). Саме термін *English for Specific Purposes (ESP)* пропонується вживати переважно більшістю міжнародних фахівців з викладання англійської мови для спеціальних цілей (А. Вотерс, В. Георгієва, Т. Дадлі-Івенс, Дж. Свейлз, М. Сейнт Джон, Р. Смоук, Т. Хатчінсон, М. Філліпс, С. Шеттлсворт та ін.). Ці дефініції, на наш погляд, є рівнозначними поняттями за своєю сутністю і сферою використання. Проблемі професійної підготовки фахівців туристської індустрії присвячено ґрунтовні наукові праці вчених В. Квартального, Т. Кудрявцевої, С. Оришко, О. Ставровського, В. Федорченка та інших дослідників.

Проте, залишається недостатньо висвітленою проблема розкриття характерних ознак навчання іноземної

мови для спеціальних цілей майбутніх фахівців деяких галузей професійної діяльності, включаючи туризм.

Все викладене вище зумовлює актуальність нашого дослідження, тому його **мета** полягає у виокремленні особливостей навчання іноземної мови професійного спрямування майбутніх менеджерів туризму.

Матеріали і методи. Розглянемо деякі підходи до трактування поняття "іноземна мова професійного спрямування" (ІМПС). Німецький лінгвіст Лотар Хоффман на означення цієї дефініції використовує термін "фахова або професійна мова", яка походить від німецького слова *Fachsprache*. За його визначенням, фахова мова – це "сукупність всіх мовних засобів, які використовуються у спеціально окресленій комунікативній сфері з метою досягнення розуміння між всіма фахівцями певної галузі" [8, с. 53-54]. Сукупність мовних засобів дослідник розглядає як фонетичні, морфологічні й лексичні елементи, правила синтаксису та їх функціональну взаємодію при будь-яких актах комунікації у цій сфері [8].

У колективній праці "Довідник англійської мови для спеціальних цілей" міжнародні експерти з питань англійської мови досліджують різні аспекти проблеми АСЦ. У посібнику вказується, що АСЦ відноситься до викладання або навчання англійської як другої або іноземної мови, де мета суб'єкта навчання – це використання англійської мови у конкретній галузі. Зазначено, що ключова особливість курсу АСЦ полягає в тому, що зміст і цілі курсу орієнтовано на специфічні потреби суб'єкта навчання [7, с. 2]. На підставі цього твердження можна вважати, що аналіз специфічних потреб майбутньої діяльності суб'єкта навчання обґрунтовує вибір цілей навчання іноземної мови (ІМ) і, відповідно, впливає на формування змісту предмета "Іноземна мова професійного спрямування" (ІМПС) для конкретної спеціальності.

У британському виданні *British council*, присвяченому інноваціям у навчальних технологіях викладання англійської мови, зазначено, що АСЦ має абсолютні і змінні характеристики. До абсолютних відносяться: - професійно орієнтована англійська мова визначається відповідно до потреб суб'єкта навчання; - АСЦ використовує технологію і діяльність тієї дисципліни, якій вона послугує; - АСЦ зосереджена на мові (граматика, лексика, стиль), навчальних навичках, дискурсі і жанрі, що підходять саме для цих видів діяльності. До змінних характеристик належать такі: - АСЦ може бути пов'язана або створена для конкрет-

них дисциплін; - у специфічних навчальних ситуаціях АСЦ може використовувати відмінну від загальної англійської мови методологію; мова може бути розроблена для дорослих суб'єктів навчання в установах сфери обслуговування або для професійних ситуацій; – АСЦ головним чином створена для середніх або успішних студентів; - більшість АСЦ курсів припускають деякі базові знання мовних систем [9, с. 90].

Наведені вище характеристики становлять низку особливостей викладання АСЦ, які, на наш погляд, зумовлюють суттєву різницю між викладанням курсів загальної англійської мови і АСЦ. Цю думку підтримує російська дослідниця А. Крупченко, яка вважає, що функції викладача ІМ для спеціальних цілей набагато ширші за функції викладача загальної ІМ. Це, поперше, обумовлено кількістю зростаючих вимог до викладача спеціальної групи. Викладач спеціальної групи окрім володіння навичками загального лінгвістичного рівня, таких як, наприклад: презентування граматичного і лексичного матеріалу, виправлення помилок, побудування заняття на основі сучасних вимог тощо, для курсу професійно орієнтованої ІМ конкретної спеціальності має проаналізувати запит потреб цієї спеціальності і відповідно до них побудувати навчальний і методичний матеріал для навчання професійної ІМ майбутніх фахівців відповідної галузі. По-друге, викладач мови для спеціальних цілей має виокремити завдання і мету програми, яких по завершенні курсу навчання дисципліни студент має досягти. Викладач також формує не тільки комунікативні і лінгвістичні, але й професійні навички; розробляє засоби контролю для перевірки сформованості цих навичок. По-третє, викладач ІМ для спеціальних цілей має правильно відібрати і при необхідності адаптувати навчальний матеріал у відповідності до вимог спеціальності і конкретного ВНЗ, а в разі його відсутності розробити новий навчальний матеріал, в той час як викладач загальної ІМ користується вже готовим навчально-методичним комплексом [3].

Російський дослідник питання АСЦ О. Поляков пропонує долати складнощі, які виникають у роботі викладача у зв'язку з вибором навчальних матеріалів, перед усім шляхом залучення викладачів безпосередньо до проектування курсів АСЦ для студентів будь-якої спеціальності. Він зазначає, що проектування курсу АСЦ – це особливий вид професійної діяльності педагога зі створення уявлень про освітній процес, який сприятиме не лише навчанню ІМ, але й вихованню і розвитку особистості студента. Вчений вважає, що таке проектування є основою здійснення наступних за ним процесів – складання робочої програми, формування цілей і відбір змісту, визначення принципів, розробка або вибір навчальних матеріалів, власне навчання студентів АСЦ, контроль і оцінка його результатів [6, с. 166].

Результати та їх обговорення. Погоджуючись з вищевказаними особливостями викладання ІМ, вважаємо, що при формуванні цілей і змісту навчання ІМПС майбутніх менеджерів туризму, викладачу ІМ необхідно звернути увагу на розроблені для кожної спеціальності нормативні документи, які містять конкретні вимоги до вивчення цієї спеціальності. Це насамперед стосується вивчення вимог варіативної час-

тини освітньо-професійної програми (ОПП) ВНЗ із напрямку підготовки "Туризм" (галузь знань "Сфера обслуговування"), яка розроблена на основі стандартної ОПП підготовки бакалавра і спеціаліста. Ретельний аналіз освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ) майбутнього фахівця (бакалавра і спеціаліста) дає змогу визначитися з цілями навчання ІМ професійного спрямування і відповідно спланувати професійну підготовку майбутніх менеджерів туризму.

Визначено, що цілі навчання ІМ – це задалегідь запланований результат педагогічної діяльності, який можна досягти за допомогою інших компонентів навчання таких як: зміст, методи, умови, засоби навчання тощо. Зауважимо, що цілі у цьому сенсі – це основна складова системи навчання ІМ, яка формується під впливом замовлення суспільства і впливає на інші компоненти навчання [4, с. 11].

На нашу думку, можна виокремити такі цілі навчання ІМПС майбутніх менеджерів туризму: виховну, розвивальну і практичну. Виховна мета реалізується через усвідомлення майбутніми фахівцями сфери туризму особливостей їхньої майбутньої професії, яка полягає у прямому та опосередкованому контакті з представниками різних культур і національностей, через вивчення і зіставлення іноземної і рідної культури і мови. Результатом реалізації виховної мети є толерантна й полікультурна особистість, яка здатна до спілкування в іншомовному середовищі. На наше переконання, лише толерантний фахівець може викликати довіру у потенційного споживача туристських послуг, іноземного колеги або роботодавця. Розвивальна мета спрямована на розвиток комунікативних умінь, рефлексії, логічного мислення, пам'яті, уваги, розкриття потенційних здібностей студента до іншомовної комунікації, виявлення і подальший розвиток ділових якостей особистості. Практична мета передбачає вміння застосовувати теоретичні знання з термінології ІМ у практичній діяльності, використовувати іншомовні терміни у ситуаціях професійного спілкування з представниками іноземних туристичних і готельних корпорацій, турагенств і турфірм. Практична мета реалізується в оволодінні навичками побудови діалогічного і монологічного мовлення ІМ у безпосередніх контактах, спілкуванні по телефону та іншим засобам комунікації, розвиткові творчих здібностей у бізнес-проектуванні, презентації нового турпродукту та його просуванні на ринку послуг. У межах цієї мети важливим є впровадження різноманітних спецкурсів та окремо спецкурсу "Ділова ІМ", завданням якого є вивчення особливостей усного і письмового ділового мовлення, вдосконалення навичок ведення професійної документації і вміння працювати з фаховою іноземною літературою.

Реалізація розглянутих вище цілей навчання ІМПС зумовлює поетапне формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх менеджерів туризму, як невід'ємного компонента їх професійної компетентності.

На думку І. Голуб, курс АСЦ має такі складові: спеціальне змістове наповнення, що охоплює спеціалізовану термінологію, типові ситуації спілкування та жанрову специфіку мови; контекстне вивчення мови, зокрема граматичних явищ; фокусування уваги на

практичному використанні мови; нерівномірний розподіл уваги до чотирьох видів мовленнєвої діяльності; зумовленість навчально-методичних прийомів спеціалізацією студента та ступінь особистісних якостей студента [1, с. 63].

Відомо, що термінологія – це сукупність термінів певної мови або певної галузі. Т. Кияк зауважує, що "функціонування певної мови забезпечується винятково чітко встановленою термінологією" [2, с. 203]. Але необхідно зазначити, що майбутні менеджери туризму – це студенти нефілологічної спеціальності, які не досить зацікавлені у вивченні суто термінологічного апарату. Це відбувається до того часу, поки іншомовний термін або група термінів не знаходяться у значущому для них контексті і, відповідно, з'являється необхідність їх практичного застосування, особливо в разі бажання студента продукувати власні думки іноземною мовою.

Вивчення й застосування спеціалізованої термінології і граматичних конструкцій, притаманних фаховим текстам, мають бути включені до курсу ІМПС, який повинен охоплювати такі тематичні розділи:

- туризм (*what is tourism?*), історія туризму, етапи його розвитку і становлення як сфери послуг, типи туризму;
- привабливі для туристів місця (*tourist/holiday destinations*), особливості того чи іншого регіону або курорту, які бажає відвідати клієнт, відмінності між ними, їх значення у задоволенні пізнавальних, оздоровчих чи інших потреб клієнта;
- розміщення, типи розміщень (*accommodation*), особливості розміщення в різних країнах; надання послуг, зручностей і засобів обслуговування (*services and facilities*); бронювання; реєстрація і поселення гостей в місцях розміщення;
- туроператор і турагенство (*tour operator and travel agency*), турпакети та ін. для безпосереднього продажу турпродукту клієнтові та активної співпраці з іншими колегами всередині організації;
- просування і рекламування туристського продукту і компаній на ринку (*tourism promotion and marketing*), організація ознайомлювальних турів, складання рекламних брошур, постерів і буклетів, організація виставок і презентацій, залучення мас-медіа і друкованих спеціалізованих видань, володіння технікою просування турпродукту, розміщення його в мережі Інтернет;
- транспортування в туризмі (*transport in tourism and timetable*), використання різного виду транспорту для вирішення питання прибуття до місця призначення: авіа, наземного і водного транспорту; розклад і графіки маршрутів;
- готельний менеджмент (*hotel management*), типи готелів, обов'язки реєстратора і менеджерів готелю, структура персоналу, управління готелем, підбір нового персоналу;
- організація і проведення зустрічей і зборів (*organizing and running a meeting*), правила ведення дискусії і поведіння при спілкуванні з колегами і клієнтами, організація тренувальних курсів для персоналу та інших менеджерів;
- ділова ІМ для менеджерів туризму (*Business English for tourism managers*) знання діловодства і доку-

ментознавства, усвідомлення і практичне набуття ділових якостей, письмове листування з метою уникнення непорозуміння (лист-прохання, супровідний лист тощо), складання резюме, листування електронною поштою з діловою метою, ведення телефонного on-line спілкування, консультування клієнтів під час здійснення купівлі турпродукту в режимі on-line та ін.

Курс ІМПС для майбутніх менеджерів туризму не вичерпується лише вивченням запропонованих тем і дотриманням саме такої послідовності. Однак, вважаємо, що саме такі тематичні розділи мають бути включені до змістового наповнення дисципліни "Іноземна мова професійного спрямування" для майбутніх менеджерів туризму.

Зазначимо, що менеджер туризму – це управлінець, який у будь-якій туристській організації сприймається підлеглими як лідер, активний і ефективний керівник, який для досягнення мети та успішної співпраці з міжнародними колегами і туристами використовує інноваційні технології. На думку В. Новикова, однією з функцій інновацій є застосування творчих можливостей і знань конкретної особистості, людського інтелекту у виробництво, що сприяє якості послуг, підвищенню продуктивності праці і задоволенню потреб споживача [5].

Важливим елементом застосування інноваційних технологій у туризмі є презентація, яка відіграє суттєву роль у створенні і рекламуванні нових видів туристського продукту і готельних послуг, надає можливість розуміння використання нових туристських ресурсів і наочно демонструє необхідність змін в управлінській структурі туристської організації. Важливою необхідністю для майбутніх менеджерів туризму є презентація ІМ з використанням *Power Point* та інших комп'ютерних програм нового туристського продукту з метою демонстрації нових ринків збуту продукції у готельних і ресторанних ланцюгах. Презентація ІМ сприяє розвитку мовних і мовленнєвих навичок студентів, сприяє зростанню їх творчої діяльності, дозволяє розкрити можливості використання Інтернет ресурсу у пошуках необхідної інформації. Така презентація демонструє не тільки знання свого фаху, розумові здібності і володіння інноваційними і технічними засобами, сприяє розвитку особистісних ділових якостей таких як впевненість, вміння тримати увагу аудиторії, вміння переконувати тощо, але й дозволяє студенту самостійно виявити та усвідомити існуючий на цей момент рівень оволодіння іноземною мовою. Викладачу курсу ІМПС за допомогою відповідних прийомів і методів необхідно навчити майбутніх менеджерів туризму засадам створення презентації ІМ, як необхідної складової навчального процесу, і застосовувати її на заняттях особливо на завершальному етапі вивчення певної теми курсу ІМПС. Підготовка презентації, як проблемного завдання, становить пошуковий творчий процес, який студенти, як правило, сприймають позитивно. Викладачу необхідно заохочувати студентів до такого виду навчальної діяльності, створювати ділову доброзичливу атмосферу, максимально наближену до реальної.

Особистість студента, як суб'єкта навчання, і коло його освітніх потреб є найголовнішою ланкою у взає-

модії викладача і студента в системі вищої освіти. На наше переконання, одним із головних чинників успішного вивчення курсу ІМПС полягає у досить високій вмотивованості студентів у знанні і практичному застосуванні саме фахової англійської мови у ситуаціях професійного спілкування у майбутній діяльності. Висока вмотивованість студентів залежить від умов цілковитого розуміння та усвідомлення майбутніми фахівцями особливостей їхньої професійної діяльності, бажанні будувати кар'єру саме в обраній галузі і безпосереднє "бачення себе" у цій сфері у майбутньому. Саме студенти, які мають глибоку внутрішню мотивацію, зацікавлені в опануванні курсу ІМПС та інших спецкурсів, успішно долають труднощі на шляху до вивчення цієї та інших фахових дисциплін.

Отримані фундаментальні знання ІМ з їх подальшим практичним застосуванням у професійній діяльності у результаті успішного вивчення курсу ІМПС

для майбутніх менеджерів туризму надають їм можливість і перспективи для успішного кар'єрного зростання, сприяють підвищенню самооцінки і впевненості, створенню позитивного іміджу майбутнього фахівця. Саме такі фахівці мають більше можливостей для самоактуалізації і переваг для отримання відповідного матеріального винагородження і виникнення почуття задоволення від власної професійної діяльності.

Висновки. Отже, розглянуті нами особливості навчання іноземної мови професійного спрямування є важливою складовою у викладанні цієї дисципліни майбутнім менеджерам туризму у ВНЗ. Врахування цих особливостей зробить процес навчання курсу ІМПС цікавим та ефективним, а результат задовольнить отриманням фундаментальних знань та їх успішного застосування у майбутній професійній діяльності менеджерів туризму.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Голуб І.І. Специфіка іншомовної підготовки студентів у галузі англійської мови для спеціальних цілей / І.І. Голуб // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2010. – № 1. – С. 62-67. Holub I.I. The specificity of foreign language training of students in the field of English for specific purposes / I.I. Holub // Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogika. – 2010. – № 1. – S. 62-67.
2. Кияк Т.Р. Фахові мови та проблеми термінознавства / Т.Р. Кияк // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007. – № 27. – С. 203-208. Kyiak T.R. Professional languages and terminology problems / T.R. Kyiak // Nova filohiia. Zbirnyk naukovykh prats'. – Zaporizhzhya: ZNU, 2007. – № 27. – S. 203-208.
3. Крупченко А.К. Становление профессиональной лингводидактики как теоретико-методологическая проблема в профессиональном образовании: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / А.К. Крупченко – М., 2007. – 46 с. Krupchenko A.K. Professional formation of linguistic didactics as theoretic and methodological problem in vocational education: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.08 / A.K. Krupchenko – M., 2007. – 46 s.
4. Николаева С.Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С.Ю. Николаева // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11-17. Nikolayeva S.YU. Tsili navchannya inozemnykh mov v aspekti kompetentnisnoho pidkhdodu [Objectives of teaching foreign languages in competence approach aspects] / S.YU. Nikolayeva // Inozemni movy. – 2010. – № 2. – S. 11-17.
5. Новиков В.С. Інновації в туризмі: учеб. пособие для студ. вузов / В.С. Новиков. – М.: Издательский центр "Академия", 2007. – 208 с. Novykov V.S. Innovations in tourism: ucheb. posobyie dlya stud. vuzov / V.S. Novykov. – M.: Yzdatel'skiy tsentr "Akademiya", 2007. – 208 s.
6. Поляков О.Г. Лингвистические аспекты проектирования курса английского языка для специальных целей / О.Г. Поляков // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 12 (30): в 2-х ч., Ч. I. – С. 165-168. Polyakov O.H. Linguistic aspects of designing of ESP courses / O.H. Polyakov // Filologicheskiye nauky. Voprosy teoryi y praktyki. – Tambov: Hramota, 2013. – № 12 (30): v 2-kh ch., CH. I. – S. 165-168.
7. Handbook of English for Specific Purposes // Edited by Brian Paltridge and Sue Starfield, First edition. – Wiley-Blackwell, UK, 2013. – 577 p.
8. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache: Eine Einführung. / L. Hoffman. – Tübingen: Gunter Naer, 1985.
9. Innovations in Learning Technologies for English Language teaching // Edited by Gary Motteram. – British Council, 2013. – 197 p.

Yashchenko Yu.V. Peculiarities of learning of foreign language for professional area for tourism managers-to-be

Abstract. Peculiarities of learning of foreign language for professional area for tourism managers-to-be which include substantiation of purposes, selection of content filling of the discipline and other factors are characterized in the article. Some approaches of investigators to the definition of the notion "ESP" are given in the article, its essential features and properties are also defined here; the basic differences in teaching general English and the course of foreign language for professional area are considered.

Keywords: foreign language for professional area, ESP, foreign communicative competence, purposes of the foreign language learning, presentation, tourism managers-to-be

Ященко Ю.В. Особенности обучения иностранному языку профессиональной направленности будущих менеджеров туризма

Аннотация. В статье охарактеризованы особенности обучения иностранному языку будущих менеджеров туризма, которые заключаются в обосновании целей, отборе смыслового наполнения дисциплины и т.д. В статье также поданы некоторые подходы исследователей к определению понятия "английский язык для специальных целей", определены присущие ему признаки и свойства, рассмотрены основные отличия в преподавании общего английского языка и курса иностранного языка профессиональной направленности.

Ключевые слова: иностранный язык профессиональной направленности, английский язык для специальных целей, иноязычная коммуникативная компетентность, цели обучения иностранному языку, презентация, будущие менеджеры туризма